

HENRI EVENEPOEL

(1872 - 1899)

Henriette met de grote hoed

Olieverf op doek - 72x58 cm - Gesigneerd en gedateerd rechts onder: h. evenepoel 99

KONINKLIJKE MUSEA VOOR SCHONE KUNSTEN VAN BELGIË · BRUSSEL

Henriette met de grote hoed is een van de meest populaire portretten uit de verzameling schilderkunst uit de negentiende eeuw van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten te Brussel. Het is ook een van de beste doeken, die de jong gestorven schilder Henri Evenepoel heeft gemaakt. Uit het schilderij, gedateerd 1899, kan onmiddellijk worden afgeleid dat Evenepoel niet behoort tot de revolutionaire kunstenaars. Hij beschikte niet over een vroegrijp talent, dat spontaan openbloeit en nieuwe wegen opent in de schilderkunst. Wel was hij bijzonder begaafd, innemend van karakter, ijverig in het werk. Verder was zijn natuur conservatief ingesteld. In het spoor van oudere kunstenaars zocht hij met succes zijn kleurgevoeligheid op persoonlijke wijze te realiseren. Toen hij twintig was lokte het prestige van de Franse school hem naar Parijs. Plichtsgetrouw volgde hij er eerst de lessen op het Instituut voor sierkunsten, later op het atelier van schilder Gustave Moreau. Zijn kort leven was een voortdurend, bijna koortsachtig zoeken naar een eigen wereld in de schilderkunst zoals Manet, Degas en Lautrec die in de Parijse atmosfeer hadden gevonden vóór hem. Om gezondheidsredenen bracht Evenepoel de wintermaanden 1897-1898 door in Noord-Afrika. Misschien had hij het zwak gestel van zijn moeder geërfd, die in 1874 stierf toen Henri twee jaar oud was. Het blonde kind werd aan de liefderijke zorgen van zijn grootouders toevertrouwd. Later vond de aanhankelijke jongen bij zijn vader vriendschap en morele steun. In de mannenjaren werd zijn nicht Louise, bij wie hij in 1892 zijn intrek genomen had, de milde en liefhebbende beschermster van de sensitieve melancholicus. Evenepoel keerde in 1898 terug naar Parijs. Hij stierf er aan tyfuskoorts op 27 december 1899, nauwelijks zevenentwintig jaar oud. Deze feiten verklaren wellicht gedeeltelijk de zeer speciale atmosfeer, die in al zijn schilderijen terug te vinden is. Bewust van mogelijke tekortkomingen zocht hij niet zonder schroom met brede vlekken zintuiglijke indrukken ogenblikkelijk vast te leggen in de schone materie van de verf. Deze composities zijn doortrokken met een gevoel van stille weemoed, zodat personages, stadsgezichten en interieurs als in een droom geluidloos en zonder beweging op het doek verschijnen. Nimmer verheldert een glimlach het gelaat van zijn modellen. Nimmer doet de zon de kleuren tintelen in het licht. Soms bracht Evenepoel tonelen van menselijke ellende in beeld, maar die ellende stond buiten hem. Het is zijn eigen romantisch getinte weemoedigheid, die hij in de buitenwereld weerspiegeld zag.

Er hangt over zijn oeuvre een matte droefenis, die zelfs niet geheel werd uitgewist toen hij te Algiers, Blidah en Tipaza naast gebrande okerkleuren gebruik maakte van helder roze, blauw en wit. Iets van dat kleurengamma heeft Evenepoel behouden in het portret van Henriette zoals op de kleurreproductie is te zien. Na de Afrikaanse reis is de klank van de brede kleurvlakken voller geworden, maar de weemoedige stemming is teruggekeerd en Henriette zit opnieuw gevangen in een wereld waaruit alle spontane levensvreugde is gebannen. Het kan enkele maanden voor zijn dood geweest zijn, dat Evenepoel het portret schilderde van het oudste dochtertje van Louise, Henriette de Mey, gezeten voor een landschap als achtergrond. Verondersteld mag worden dat dit schilderij een reeks portretten afsluit, die hij sinds 1894 maakte van twee van de drie kinderen van zijn nicht: Henriette en de kleine Charles. De meeste hiervan zijn ontstaan in de intimiteit van de huiskamer, waar de schilder de spelende of even poserende kleuters op het leven betrapte. Heel anders is het portret met de grote hoed opgevat: tegelijk veel conventioneeler en veel vlotter geschilderd. Het is opgevat naar een traditie die eeuwen teruggaat. Met dezelfde scherpe aandacht onderzochten Petrus Christus, Jean Clouet en Cornelius de Vos de individuele trekken van hun modellen om de fysische gelijkenis zo dicht mogelijk te benaderen. De compositie heeft dan ook niets van een momentopname. De zittende figuur is aan de knieën oversneden en neemt het midden van het doek in beslag. Henriette poseert even boven de gezichtslijn van de toeschouwer, het lichaam en het gelaat in driekwart profiel naar de toeschouwer gericht. Het is de gebruikelijke manier waarop alle grote portrettisten bij voorkeur hun modellen hebben geschilderd, wanneer zij niet het onbeweeglijke staatsieportret beoogden, maar op de psychologische uitbeelding van het menselijk gelaat de nadruk wilden leggen. De aandacht gaat in de eerste plaats naar het frisse kindergelaat met het blond golvend haar dat over de schouder heenvalt. Dit gelaat wordt in de brede rand van de hoed gevat als in een ellipsvormig schrijn van een warme, zachte okertoon. Met glad uitgestreken penseelstreken heeft de schilder de gaafheid en de zuiverheid van de onvolwassen gelaatstreken zo natuurgetrouw mogelijk weergegeven. Een gevoelige lijn omspant de linkerhelft van het gezicht. In de rechterhelft speelt het licht over de wang en het voorhoofd. Het verdwijnt in het zijdeachtig haar, dat door de hoed overschaduwd wordt. Vol tederheid is de ernstig geplooid bovenlip gete-

kend. De bredere onderlip ligt gespannen onder de roze huid als het vlees van een jonge vrucht. Zachtblauwe schaduwen rond neus en mond en op het welvend voorhoofd geven aan de huid een doorzichtige glans. De grote ogen, waarvan de blik schuin op de toeschouwer is gericht, lijken verloren in een schone wereld van zachte weemoed. In sommige schilderijen van Evenepoel leek de verf wel eens weerbarstig bij de behandeling. In het portret van Henriette vond hij zonder aarzeling de juiste toon, de gepaste toets. Niet alleen de technische vaardigheid van de schilder kan de dwingende charme van dit portret verklaren. Het is de sprakeloze dialoog tussen de schilder en het meisje, die er ongetwijfeld de aantrekkingskracht van verhoogt. Het oog van de man, aan wie het leven onoplosbare vragen stelde, ontmoet de blik van het kind. Tussen schilder en model is een tijdelijke verstandhouding ontstaan, die op een psychische gelijkgestemdheid berust. Het vroegwijze kind en de kinderlijke man hebben elkaar gevonden en herkend. In het pijnlijk besef dat die genade slechts van voorbijgaande duur kan zijn, legde de schilder in het portret getuigenis af van zijn innerlijke ontroering en van zijn grenzeloze behoefte aan liefde en tederheid.

Henriette werd geboren op 10 maart 1890. Zij was dus in haar tiende jaar toen Evenepoel haar zó portretteerde. De onvolwassen bouw van het opgeschoten meisje blijft voelbaar onder de kleding. Los hangt de jurk rond het tenger lichaam, waarvan alleen de smalle polsen en de handen met de lange vingers zichtbaar zijn. Deze handen, die lusteloos op haar schoot gevouwen liggen, zijn schetsmatig aangezet. Zij vormen met de lichtblauwe jurk, de donkerblauwe kapmantel, de roze pluim en het landschap de aanvullende elementen van het portret. Aan het detail wordt minder aan-

dacht besteed. De waarde van de kleur overstemt nu de betekenis van de vorm. Het landschap met de hoge lucht en de lage horizon is kennelijk bedoeld als een zo neutraal mogelijke achtergrond. Tussen de figuur en die achtergrond bestaat er praktisch geen overgang tenzij in de enkele banden okergeel en bruin van de rechter benedenhoek. Het geboomte is tot een golvende strook herleid. De licht bewolkte hemel verstrakt naar boven toe tot een effen matblauwe lucht, waartegen de brede silhouet zich klaar en duidelijk aftekent. Hoe meer de schilder zich van het aangezicht verwijdert, hoe losser de penseelstreek wordt. Breed cirkelt hij in de rand van de hoed, vertikaal strijkt hij naar beneden in de zware plooiën van de kapmantel, schuin loopt hij af in de stof van de jurk. Hij wordt opnieuw glad en onzichtbaar in de hemel boven de schouders van het kind. De compositie berust op drie kleuren : blauw, oker en roze, overeenkomstig drie gevoelswaarden : zuiverheid, intimiteit en stille vreugde. De schilder speelt met nuances. Het meisje in blauw zit voor een blauwe achtergrond. De okerblonde kleur van het haar gaat geleidelijk over in de bruine okertoon van de hoed. Het zerpzoete roze van de pluim is de enige opzichtige kleurvlak. Het is niet alleen de complementaire kleur, die de schilder nodig had om de blauwen van zijn compositie in evenwicht te houden. Het is tegelijk een zacht sentimenteel geluid, dat even opstijgt boven de harmonie van terughoudende kleuren, waarin het aristocratische meisje zich van de toeschouwer op afstand houdt.

Gilberte Gepts,
*Conservator van het Koninklijk Museum
voor Schone Kunsten te Antwerpen.*